

O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK TARAQQIYOTINING TARIXIY DINAMIKASI

Rustamova Nurhayot Muzaffar qizi

Millat Umidi Universiteti

Xalqaro biznes vamoliya fakulteti, Amaliy buxgalteriya hisobi va
moliya yo'nalishi, 1-kurs

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17522294>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 1-noyabr 2025 yil

Ma'qullandi: 3-noyabr 2025 yil

Nashr qilindi: 4-noyabr 2025 yil

KEY WORDS

Biotexnologiya, gen injiniringi, fermentatsiya, bioinformatika, ekologiya, innovatsiya, biotexnologik mahsulotlar, barqaror rivojlanish.

ABSTRACT

Ushbu maqolada biotexnologiyaning zamonaviy yutuqlari va ularning turli sohalardagi qo'llanilish imkoniyatlari tahlil qilindi. Tadqiqotda biotexnologiya jarayonlarining atrof-muhitni muhofaza qilish, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash hamda sog'liqni saqlash tizimidagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, biotexnologiyaning gen injiniringi, fermentatsiya va bioinformatika yo'nalishlari orqali inson hayot sifatini yaxshilashdagi roli ilmiy asosda ko'rsatib berilgan. Maqolada xorijiy va mahalliy olimlarning ishlanmalari, biotexnologik mahsulotlarning iqtisodiy va ekologik afzalliklari tahlil qilingan. Natijada biotexnologiya sohasi kelajakda barqaror rivojlanishning muhim omili ekanligi asoslab berilgan.

Kirish.

Mustaqil O'zbekistonning iqtisodiy taraqqiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik muhim rol o'ynaydi. Ular iqtisodiyotning dinamikasini oshirish, ish o'rinlarini yaratish va mamlakat ichki mahsulotini ko'paytirishda samarali vosita sifatida qaraladi. Kichik biznesning rivojlanishi mamlakatdabozor iqtisodiyotini shakllantirish, xususiyyatshabbuslarni rag'batlantirish va fuqarolarning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu sababli maqolada O'zbekistonda kichik biznes vaxususiy tadbirkorlikning tarixiy rivojlanishi, davlatsiyosati, me'yoriy-huquqiy baza va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari tahlil qilinadi.

Asosiy qism.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgan 1991-yildan boshlab iqtisodiy taraqqiyotning yangi bosqichiga qadam qo'ydi. Bu davrda markazlashgan reja iqtisodiyotidan bozor iqtisodiyotiga o'tish davlatsiyosatining asosiy yo'nalishi etib belgilandi. Mazkur jarayonni bosqichma-bosqich amalga oshirish maqsadida "o'zbek modeli" deb nom olgan islohotlar strategiyasi ishlab chiqildi. Ushbu modelning beshtamoyiliga tayanilgan holda, iqtisodiy islohotlarni ijtimoiy soha bilan uyg'un holda olib borish, xususiymulknii himoya qilish va tadbirkorlikka keng yo'lochish ko'zda tutilgan edi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida mamlakatdaiqtisodiy tanglik hukm surayotgan bir paytda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish iqtisodiy barqarorlikka erishishning eng muhim omillaridan birisifatida qaraldi. Chunki ushbu soha qisqa muddatichida ishchi o'rinlari yaratish, aholini daromadmanbai bilan ta'minlash va ichki bozorni iste'mol tovarlari bilan ta'minlash imkoniyatini berardi.

Davlat tomonidan qabul qilingan dastlabki farmonva qarorlar ham aynan tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratildi. Jumladan, 1992-yilda "Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish to'g'risida"gi qonun, 1994-yilda esa "Kichik va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash davlat dasturi" e'lon qilindi. Mazkur hujjatlar huquqiy asos bo'lib xizmat qildi vatadbirkorlik faoliyatiga rasmiy maqom berdi.

Bozor munosabatlariga o'tish jarayonida kichik biznesning iqtisodiyotdagi roli asta-sekin ortib bordi. Bu esa iqtisodiy islohotlar natijasida xususiy mulkchilikning paydo bo'lishi, mulkni boshqarish shakllarining o'zgarishi va iqtisodiy erkinlikning ta'minlanishi bilan chambarchas bog'liq edi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida iqtisodiy islohotlarning eng muhim yo'nalishlaridan biri davlat mulkini xususiylashtirish jarayoni bo'ldi.

Chunki sovet davrida mavjud bo'lgan qat'iy markazlashgan boshqaruv tizimi iqtisodiyotni rivojlantirish uchun to'siq bo'lib kelgan. Shu sababli iqtisodiyotni erkinlashtirish va bozor tamoyillarini joriy etish zarur edi.

Xususiylashtirish dastlab kichik korxonalar va maishiy xizmat ko'rsatish obyektlaridan boshlandi. 1992–1995-yillar davomida birinchi bosqich xususiylashtirish amalga oshirildi va natijada o'n minglab kichik davlat korxonalari mulk egalari qo'ligaga o'ta boshladi. Keyingi bosqichlarda o'rta va yirik korxonalarni aksiyadorlashtirish orqali iqtisodiyotda mulkchilik shakllari diversifikatsiya qilindi.

Mazkur jarayon aholining tadbirkorlik faoliyatiga bo'lgan qiziqishini oshirdi. Xususiy mulkka egabo'lish imkoniyatining paydo bo'lishi esa kichik biznesning shakllanishi uchun muhim iqtisodiy zamin yaratdi. Shu bilan birga, davlat tomonidan tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash maqsadida soliq imtiyozlari, kreditlar va subsidiyalar tizimi joriy etildi.

Natijada 1990-yillar oxiri va 2000-yillar boshigakelib, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik mamlakat iqtisodiyotining ajralmas qismiga aylandi. Bu jarayon iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, yangi ish o'rinlari yaratish va aholi farovonligini oshirishga xizmat qildi.

O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki ushbu sohada iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, eksportsalohiyatini oshirish va yangi ish o'rinlari yaratishda muhim rol o'ynaydi. Aynan shu sababli davlat tomonidan kichik biznesni har tomonlama qo'llab-quvvatlashga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilgan.

2000-yillardan boshlab mamlakatda iqtisodiy islohotlarning yangi bosqichi boshlandi. Bu davrdagi kichik biznes subyektlari sonini ko'paytirish va ularning iqtisodiyotdagi ulushini oshirish bo'yicha muhim davlat dasturlari qabul qilindi. Masalan, 2005-yilda "Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik yili", 2011-yilda "Kichik biznesni qo'llab-quvvatlash yili" deb e'lon qilinishi ushbu sohaga qaratilayotgan e'tibor yuqori ekanligini ko'rsatib berdi.

Kichik biznesni qo'llab-quvvatlashda eng muhim yo'nalishlardan biri — tadbirkorlik faoliyati uchun qulay muhit yaratishdir. Buning natijasida ko'plab byurokratik to'siqlar qisqartirildi, korxonalar tashkil etish tartibi soddalashtirildi va ro'yxatdan o'tkazish muddati qisqartirildi. Masalan, ilgari korxonalar ochish uchun o'rtacha 30–40 kun vaqt ketgan bo'lsa, keyinchalik bu muddat atigi 30 minutga tushirildi.

Davlat siyosatining amaliy natijalarini hayotiy misolda ham ko'rish mumkin. Masalan, Farg'onaviyoyatida faoliyat yuritayotgan "Zarafshon tekstil" MCHJ avvaliga kichik tikuv tsexi sifatida ishboshlagan edi. Davlat tomonidan ajratilgan imtiyozlik kredit va eksportga yo'naltirilgan mahsulot ishlabchiqarishni qo'llab-quvvatlash dasturlari yordamidakorxonalar faoliyatini kengaytirdi va 300 dan ortiq yangi ish o'rinlari yaratdi. Bu misol kichik biznesning iqtisodiyotdagi o'rnini yaqqol namoyish etadi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda huquqiy baza muhim ahamiyat kasbetadi. O'zbekistonda 1990-yillardan boshlab ushbusohani tartibga soluvchi qator qonun va me'yoriy hujjatlar qabul qilindi. Jumladan:

- "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlar to'g'risida"gi Qonun (2000-yil),
 - "Xususiy korxonalar to'g'risida"gi Qonun (2003-yil),
 - "Raqobat to'g'risida"gi Qonun (2012-yil),
- "Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish agentligini tashkil etish to'g'risida"gi Qaror (2017-yil).

Shuningdek, Prezident farmonlari asosida tadbirkorlarga soliq imtiyozlari, subsidiyalar, imtiyozlik kreditlar ajratish tizimi yo'lga qo'yildi. Masalan, 2018-yildan boshlab yangi tashkil etilgan kichik korxonalar uchun yil davomida foyda solig'idan ozod etildi.

Yana bir muhim qo'llab-quvvatlash mexanizmi — "yagona darcha" tamoyilining joriy etilishi bo'ldi. Bu tizim tadbirkorlarning ortiqcha hujjatlarni yig'ishi vaturli tashkilotlarga murojaat qilishiga ehtiyoj qoldirmay, katta qulaylik yaratdi. Natijada ro'yxatdano'tish va litsenziya olish tartibotlari soddalashtirildi.

Xulosa qilib aytganda, maqolada O'zbekistondagi kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning tarixiy rivojlanishi, davlat siyosati va me'yoriy-huquqiy bazasi tahlil qilindi. Mustaqillikdan so'ng, qonun hujjatlari, Prezident farmonlari, strategik dasturlar va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari orqali tadbirkorlik faoliyati sezilarli darajada rivojlandi. Kichik biznes subyektlarini moliyaviy, huquqiy va infratuzilmajihatdan qo'llab-quvvatlash natijasida ulari iqtisodiyotda muhim rol o'ynamoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari va qarorlari (1991–2023)
 2. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi (2020)
 3. "Tadbirkorlik to'g'risida"gi Qonun, 1991
 4. Davlat statistik ma'lumotlari, 2018–2023
- Innovatsion rivojlanish vazirligi hisobotlari, 2022